

TEOLOŠKA RELACIJA PRVE SINODE BISKUPA I SUVREMENI NAPREDAK TEOLOGIJE

Dr Tomislav ŠAGI-BUNIĆ

Relatio theologica prve Sinode biskupa¹ po svome *genus litterarium* sasvim odudara od drugih dokumenata crkvenog učiteljstva. To je osebujan i jedinstven dokument, kao što je uostalom i Sinoda bila nešto jedinstveno u dosadašnjoj povijesti Crkve. Zato nije lako precizno utvrditi teološku vrijednost toga dokumenta, ako bismo ga htjeli svrstati u okvir drugih crkvenih dokumenata. Kako mu samo ime kaže, to je zapravo *izvještaj* u kojemu se po nekom redu i u sažetom obliku iznose ideje i mišljenja što su ih sinodalni oci izrekli u okviru diskusije o doktrinarnim pitanjima. Ipak je na Sinodi bilo glasovanje o drugom i trećem dijelu Relacije, pa bar ti dijelovi mogu biti smatrani izražajem mišljenja i stava Sinode *kao cjeline*. Indikacije koje se tiču suvremenoga teološkog istraživanja nalaze se prvenstveno u drugom dijelu Relacije, pa zato nesumnjivo izriču mišljenje same Sinode kao cjeline, a zato onda i sveukupnoga svjetskog episkopata, ukoliko je Sinoda odražavala stav sveukupnog episkopata. Sigurno, Relacija nije neki zaokružen elaborat koji bi bio studiozno izrađivan sa željom da se određena problematika sagleda sa svih strana te iscrpivo razradi, pa da se na kraju zacrtaju taksativna rješenja. Za to nije bilo vremena, a ni Sinodalna komisija nije za nešto takvo bila dobila mandata. Ipak dokument, ovakav kakav jest, izražava faktičan i konkretan stav Sinode, iznosi pred nas problematiku kako su je sinodalni oci konkretno bili svjesni i kako su na nju reagirali. To daje Relaciji poseban biljeg aktualnosti, dinamičnosti, angažiranosti. To nije sveobuhvatna teoretska razrada, nego je s nekoliko poteza zacrtano kako episkopat u ovaj čas osjeća problematiku i kojim putevima usmjeruje rad na suočavanju s tom problematikom. U tim je okvirima teološkom istraživanju pripisana osobito važna uloga.

*

Pažnja sinodalnih otaca, s obzirom na doktrinarna pitanja, bila je u početku prvenstveno skrenuta na dvije teme: Na *pogibeljna*

¹ Taj je dokument objelodanjen u hrvatskom prijevodu pod naslovom „Doktrinarni dokument Sinode biskupa“, *Svesci*, br. 6, str. 10–15.

mišljenja koja se javljaju u crkvenim teološkim krugovima i koja stavljaju u opasnost integritet onoga što Crkva vjeruje, te na suvremeni *ateizam*. Tema o ateizmu nije zaokupila pažnju otaca, premda su svi bili »svjesni prisutnosti ateističkog mentaliteta, i upliva toga mentaliteta u suvremenom svijetu« (*Relatio, in Prooemio*). Moglo bi se, dakle, očekivati da su Oci ušli u ispitivanje pojedinih opasnih mišljenja i zabluda na koje su bili upozoreni, i da su svu brigu usredotočili na borbu protiv pojedinih teologa koji se optužuju za ta opasna mišljenja. Oci su međutim uvidjeli da ta problematika ima dublje korijene u općoj situaciji današnjeg svijeta, te je sinodalna diskusija odmah dobila šire dimenzije. Postoji danas stanovita averzija prema prihvaćanju onoga što Crkva uči. Ta averzija ima široke razmjere i duboke korijene u samoj suvremenoj civilizaciji; to je naš današnji glavni problem, pa Crkva mora preispitati tu pojavu i otkriti njezine uzroke kako bi svoj poklad vjere mogla ne samo *sačuvati* neizmijenjen nego ga također stvarno *kommunicirati* suvremenom čovjeku. Možda su sinodalni oci u tom fundamentalnom problemu naslućivali također bar djelomičan korijen suvremenog ateizma te zato i nisu mislili da se treba prvenstveno baviti direktno ateizmom, nego da treba više pažnje posvetiti glavnom problemu, onome što se naziva ispravnim posuvremenjenjem (*aggiornamento*) doktrine, jer je danas »taj rad apsolutno nuždan, makar je težak i nosi sa sobom opasnosti koje se ne smiju zanemariti« (*Relatio, I, 4*).

Sinoda je u diskusiji, pa zato i Relacija, prvenstveno zaokupljena upravo tom potrebom teološkog progresa, pomoću kojega će sadržaj naše vjere uspjeti da zadobije izražajni oblik kakav je prikladan za današnjeg čovjeka, a ujedno je zaokupljena opasnostima koje su s time skopčane ili koje su se već pojavile te prijete da se mjesto ispravnog napretka u teologiji afirmira zapravo jednostavno nijekanje i zabacivanje objavljenog sadržaja vjere. Ujedno su sinodalni oci, kao pastiri duša, bili zaokupljeni brigom kako da se potreban razvitak u teologiji provodi tako da iz toga ne nastaje sablazan za one koji nisu dovoljno zreli u vjeri, da se ne širi nemir i strah, da se ne rastače tijelo Crkve sijanjem sjemena anarhičnosti i samovoljnog afirmiranja svojih individualnih sudova, potkapanja zakonitog autoriteta ili nemara za autoritet koji je od Krista dan Crkvi. Slične su se pojave, na žalost, već namnožile, pa je razumljivo da je sinodalne oce to moralo zabrinjavati.

Premda su na Sinodi, pa zato i u Relaciji, izrečene oštre riječi protiv nepromišljenih teologa koji »napuštaju potreban kontinuitet u progresivnoj spoznaji nauke« (*Relatio, I, 7*), ipak je temeljni ton Relacije — na liniji II vatikanskog koncila te pape Ivana XXIII i Pavla VI — u afirmiranju potrebe da se pozitivno promiče teološki napredak i teološko istraživanje, kako bi se dosegli novi prikladni oblici za autentično i neokrnjeno saopćavanje kršćanske vjere današnjem svijetu. To je na različite načine opetovano na više mjesta u Relaciji.

Crkveno učiteljstvo ima u tom pogledu dužnosti kojih ne može prenijeti ni na koga drugoga, ali Relacija dovoljno jasno pokazuje

da u tom zadatku na teolozima leži nenadomjestiva komponenta istraživačkog i misaonog rada. *

Da se dobro opredijeli i ocijeni uloga teologa, potrebno je prije razmotriti kako Relacija opisuje ulogu biskupa u okviru te problematike.

Osim na brigu biskupa oko navješćivanja vjere ljudima našega vremena, za koje se moraju osjećati odgovornima »svi sinovi Crkve, prema karizmi koju je svaki primio« (*Relatio, II a*), Relacija velik naglasak stavlja na kolegijalni oblik učiteljstva, kroz biskupske konferencije, i na svijest zajedništva »koje u naučavanju treba osigurati i sa svim biskupskim kolegijem, raspršenim po čitavom svijetu, i naročito s Apostolskom stolicom« (*II b*). No za naš je problem najvažnije ono što Relacija označuje kao »pastoralni stav u izvršavanju učiteljstva« (*II c*). Tu se upozoravaju biskupi da je njihova dužnost čuvati poklad vjere i udaljavati opasnosti od vjernika, čvrsto vršiti autoritet »po duhu Drugog vatikanskog koncila«, uklanjati zloupotrebe i skretanja, opominjati, pa i odstranjivati od službe »tvrdo glavo nepopravljive«. Ali se te stvari tako postavljaju da je očito da su te mjere osuđivanja tek u drugom planu, njima se treba utjecati istom kad ostalo zataji, a »redovito će biti prikladnije da se drže pozitivnog iznošenja istine«. U perspektivi toga pozitivnog iznošenja istine Relacija daje biskupima nekoliko izvanredno vrijednih uputa. Ponajprije doziva u pamet načelo spasenjske dimenzije objavljene istine za svaku generaciju: objavljeni misterij jest riječ spasa i za modernog čovjeka s njegovim problemima i težnjama, treba mu je donijeti tako da je doživi kao poruku spasenja; nije dosta ako mu se donese kao neki teoretski sadržaj uz koji se mora prijanjati a da ga čovjek ne osjeti kao riječ sebi osobno upućenu.

No za našu je problematiku bitno ono što slijedi, a što je Sinoda izrazila ozbiljnom odlučnošću: »Biskupi neka osim toga budu svjesni legitimnosti, dapače nužnosti, napredovanja u shvaćanju objavljenog poklada, u svjetlu progressa znanosti i kulture, kao i u svjetlu novih pitanja koja se neprekidno pomaljavaju« (*II, c*). Teološki razvitak nije samo stvar teologa. Biskupi moraju uvijek imati u svijesti tu potrebu napredovanja u dubljem poniranju te s novim kulturnim oblicima i potrebama usklađenom izražavanju božanske istine. To spada u okvir njihove učiteljske službe u Crkvi, jer moraju božansku istinu posredovati novim generacijama u oblicima koji su tim generacijama primjereni, tako da ona može biti i za te generacije spasonosna. Relacija ne kaže da biskupi sami imaju dužnost da stvaraju taj teološki napredak, ali je očividno da je njihova dužnost da ga promiču. I da ga cijene, jer ga trebaju.

Prije nego što biskupi — upozorava Relacija — progovore svoju učiteljsku riječ vjernicima u kakvom teškom ili novom pitanju, neka pažljivo saslušaju teologe i druge stručnjake. Ova uputa sinodalnog dokumenta nema pravno značenje, kao da je biskup pravno dužan saslušati neke svoje određene teologe u diecezi, te da bi u tu svrhu morao imati neku stalnu grupu teologa. Ova uputa ima moralno i funkcionalno značenje: biskup mora stvoriti odgovarajući *suvremeni sud* o predmetu o kojemu će kao učitelj progovoriti,

nije dosta samo opetovati staru istinu u njezinu starom ruhu i s naglascima koji su joj dani u drugim prilikama. U tu svrhu mora upotrijebiti sva sredstva koja su mu na raspolaganju, uz onu unutrašnju pomoć Duha Svetoga koju samo on ima po posebnoj karizmi učiteljstva. Ovdje je naglasak na *stručnosti* (kaže se: »teologe i druge stručnjake«). Biskup, dakle, treba da sasluša mišljenje teologa koji su u određenom pitanju stručnjaci, bez obzira na njihov institucionalni položaj, jer će samo to biti uistinu funkcionalno za ono čemu treba da posluži. No Relacija ne upućuje biskupe samo na teologe nego i na *druge stručnjake*; misli se dakako na stručnjake u materijama koje imaju neku vezu s onim o čemu će biskup progovoriti učiteljsku riječ. Taj je elemenat od kapitalne važnosti jer pokazuje da biskup i sam mora suditi o elementima na temelju kojih je teolog stvorio svoj stručni sud, a ne smije biti na neki način samo pasivno vezan i ovisan o sudu stručnih teologa. Drugim riječima: teološkoznanstveni napredak, ako i jest u svome — da tako reknemo — *misaono-tehničkom* vidu plod stručnih napora teologa, nije ipak izvan zadataka učiteljstva, jer učiteljstvo treba da o njemu sudi također *iznutra*, ne samo izvana, tj. ne samo uspoređujući sudove teologa s predanom crkvenom naukom više-manje tekstualno, nego iznutra ocjenjujući *proces* koji je doveo do određenog teološkog suda, *te utemeljenje* toga teološkog suda.

Relacija upozorava biskupe da prije važnih učiteljskih nastupa konzultiraju također svoje svećenike i laike. Ovdje je potrebno zapaziti da je riječ o *svojim* svećenicima i laicima. Radi se o tome da biskup dobije bolji uvid u shvaćanje i reagiranje svojih vjernika u određenim pitanjima, pa da onda znade svoju učiteljsku riječ tako reći da im bude na spasenje. Ali se svakako radi i o tome da u zajedničkoj stvari mogu i svećenici i laici biskupije pridonijeti prilog svoga znanja, svoje vjere i svoga duhovnog iskustva. Da je to misao toga mjesta u Relaciji, možemo zaključiti odatle što se ona poziva na *Lumen gentium*, IV, 37. Riječi »razborit savjet« pokazuju da Relacija aludira na odlomak o tome kako pastiri treba da priznavaju i promiču »dostojanstvo i odgovornost laika« (*Enchiridion Vaticanum*, 384), pa zato sigurno ne misli to konzultiranje svećenika i laika reducirati samo na institucionalni okvir putem određenih tijela, prezbiterija i pastoralnog vijeća. Premda se Relacija na tom mjestu ne poziva na *Lumen gentium*, II, 12, gdje je riječ o *sensus fidei*, ipak je slobodno pretpostaviti da je ovo sudjelovanje svećenika i vjernika biskupije u oblikovanju učiteljske riječi što će je biskup svima uputiti oslonjeno također na to načelo kršćanske teološke kriteriologije.

Relacija ide još dalje pa citirajući koncilski dekret *Christus Dominus* (II, 15) o dužnosti Crkve da »uspostavi dijalog s ljudskim društvom usred kojega živi« traži od biskupa u tom kontekstu još širi dijalog, s ljudima današnjeg vremena naprosto. Biskup, dakle, prije nego što će iznijeti magistralnu riječ pred savjesti ljudi, mora saslušati ne samo svoje uže suradnike i sumišljenike, pa ni samo teologe i stručnjake, nego također mora znati prisluhnuti što govori i misli i kako reagira suvremeni svijet u najširem smislu,

također onaj svijet koji je daleko od vjere, jer biskupova riječ treba da se svima njima obrati i da svima zazvoni kao autentična poruka spasenja. Nije dosta da samo teolozi prisluškuju kako kuca bilo širokog svijeta i da oni poduzimaju napore kako bi objavljeni misterij učinili shvatljivim današnjem čovjeku, nego i sami biskupi moraju doći u neposredan dodir, stupiti u dijalog s tim svijetom. Njihova riječ koju govore kao autentični učitelji vjere mora se obraćati također tome svijetu, a ne samo uskoj šaci vjernika koji su ostali odani tradicionalnim pozicijama kao naslijeđenoj baštini.

Relacija ne zaboravlja upozoriti biskupe da promiču međusobnu suradnju među teolozima, a naročito veze među teolozima i učiteljstvom (*II, d*).

*

Posebna je točka u Relaciji posvećena »radu i odgovornosti teologa« (*II, d: De theologorum opera et responsabilitate*), u kojoj se ponajprije konstatira »da je zadatak teologa u Crkvi značajan« i da su »usluge« što ih oni Crkvi pružaju »nenadomjestive«. Zatim Relacija definira njihovu zadaću u Crkvi: »Na njih spada da neprestanim naporom traže sve savršenije razumijevanje i formulaciju objavljenog misterija, tako da dadu, koliko je moguće, odgovor na probleme koji se neprekidno rađaju a koji su često od velike važnosti za sam kršćanski život«. Teolozi moraju »poduzimati nova istraživanja i usavršavati tradicionalnu baštinu istine«, njihov je posao »ozbiljno i znanstveno istraživanje istine«. Teško bi se moglo što dodati jasnoći kojom se ovdje na teologe stavlja dužnost da rade na razvoju teologije i na njezinu posuvremenjivanju (*aggiornamento*). Ako na tom mjestu nije ponovno izrečena fraza »današnja znanost i kultura«, to je samo zato da se izbjegniju repetitive, jer je već prije bio govor o izlaganju objavljenosti istine »također pomoću novih formula koje će odgovoriti novom gledanju na stvari, čuvajući ipak netaknut smisao« (*I, 3*) i o napretku »u shvaćanju objavljenog poklada u svjetlu progressa znanosti i kulture« (*II, c*). U tom svome poslu teolozi moraju vjerno i ponizno staviti same sebe na službu riječi Božje. Ovo je veoma značajno kvalificiranje teološkog rada. Relacija promatra teologiju kao službu riječi Božje, ne samo kao golo znanstveno razrađivanje sadržaja objave, nego upravo takvo znanstveno razrađivanje koje omogućuje da riječ Božja u svako doba bude razumljiva, za svaku generaciju dohvatljiva. Teolozi ne smiju »iskorištavati riječ Božju kao sredstvo u korist vlastitih mnijenja«, nego moraju biti vjerni sluge riječi Božje da njezin smisao i njezinu snagu saopće današnjim generacijama. Time Relacija pokazuje da teološko istraživanje i rad na napretku teologije ima svoju ulogu u spasiteljskom djelu Crkve, a svaku instrumentalizaciju riječi Božje u teološkom radu oštro žigoše. Izričito je rečeno tako da se može misliti na one koji iznose neka nova mnijenja potkrepljujući ih prividno riječju Božjom, ali je uključeno izrečena osuda također takvih postupaka koji bi riječju Božjom — nauštrb njezine djelotvornosti na današnje generacije — podupirali i neka stara uhodana mnijenja koja faktično nemaju is-

tinske fundiranosti u riječi Božjoj. Teološka služba riječi Božjoj znači nastojanje da se riječ Božja učini razumljivom današnjoj generaciji, u njezinoj autentičnoj čistoći, bez ljudskih efemernih natruha.

Naročito se stavlja teolozima na srce da budu svjesni svoje odgovornosti, ne samo prema istraživanju istine, koje mora biti vođeno znanstvenom ozbiljnošću, nego i prema svojoj braći kad svoje zaključke iznose u široku javnost. To mora biti tako da »u svojoj braći potiču duh ljubavi i poštovanja prema riječi Božjoj i prema crkvenom učiteljstvu«. Relacija opetuje koncilsku riječ o potrebi opravdane slobode (*Gaudium et spes*, 62; *Enchiridion Vaticanum*, 1532), koju treba priznati teolozima »kako bi mogli poduzimati nova istraživanja i usavršavati tradicionalnu baštinu istine«. Relacija ujedno određuje granice te opravdane slobode: ona stoji »u granicama riječi Božje, kako se stalno čuvala i kako je naučava i izlaže učiteljstvo Crkve, na prvom mjestu Namjesnik Kristov«.

*

Od kapitalne je važnosti da ovdje formuliramo neke konstatacije koje otkrivamo u tekstu toga dokumenta. Ponajprije treba dobro uočiti lik *biskupa-učitelja* koji se tu zacrtava. To nije samo čuvar stare baštine koji brižno bdije da nitko ne iskrivljuje primljenu nauku i koji budnom strogošću žigoše svakoga za kojega se učini da svojim stavovima koju od baštinjenih zasada stavlja u opasnost da bude zanijekana. Tip biskupa kako nam ga slika Relacija jest prvenstveno učitelj koji osjeća dužnost da svima saopćava božansku nauku i koji zato sluša sadašnje ljude, ispituje njihov način mišljenja i njihove želje i probleme, promiče i potiče rad na teološkom obrađivanju objave, kako bi ona zadobila oblik u kakvom su je današnji ljudi sposobni prihvatiti. Sinoda se dakle zalaže za tip biskupa promicatelja *aggiornamenta*, a nije po njoj najbolji biskup koji samo čvrsto stoji na baštinjenim pozicijama.

Teolog je za Relaciju *istraživatelj*, čovjek koji se neprestano napreže oko teološkog napretka, koji traži bolje razumijevanje i bolje formulacije objavljenog misterija kako bi se odgovorilo problemima što ih postavlja današnji svijet. Tip teologa koji bi bio puki čuvar i prenositelj stare idejne baštine ili branitelj tradicionalnih učenja potpuno je odsutan iz teksta Relacije. Relacija, očito, nije imala nakane ukloniti ili ukinuti takve teologe. Ali je bez sumnje značajno da za Relaciju pojam teologa znači onoga koji istražuje i osuvremenjuje teološku baštinu. Takve je teologe Relacija pohvalila u svom prvom dijelu.

*

Problem koji se Relaciji neposredno nameće u okviru te jasne svijesti o potrebi teološkog napretka i *aggiornamenta* jest problem očuvanja *kontinuiteta*. I u samoj stvari, tj. da se očuva kontinuitet *eiusdem sensus atque sententiae*, i u živoj svijesti vjernika, tj. da vjernici ne dobiju dojam da se izgubio kontinuitet. Relacija je posebno zaokupljena ovim drugim, jer je baš nemir i strah kod mno-

gih vjernika da se gubi kontinuitet jedan od važnih povoda zašto se ta pitanja postavljaju na dnevni red. Oci su bili svjesni da svaka misao i formula koja se pojavljuje kao *nova* nosi sa sobom stanovitu opasnost da neki vjernici mogu posumnjati i pobožati se da se gubi kontinuitet. Zato Relacija i kaže da je i sam Koncil, zbog uvođenja mnogih promjena, uzbudio teškoće i nesigurnosti (I, 6), jer se neki boje za kontinuitet, a pripominje također da i takvi »teolozi koji se uvijek trude da osjećaju s Crkvom mogu ponekad biti nepravedno smatrani nerazboritim novatorima« (II, e). Povijest nam o tome može pružiti dosta svjedočanstva. Neće dakle biti moguće postići to da se baš nitko ne bi zbunjivao nad novim osvjetljenjima crkvene nauke što ih iznose teolozi, jer je stanoviti stupanj napetosti i nemira nužno vezan uz napredovanje u teološkom istraživanju. Ipak treba sve učiniti da nužni razvitak teologije ne samo unutrašnje sačuva kontinuitet sadržaja naše vjere nego da taj kontinuitet bude također jasno vidljiv vjernicima, da napetosti budu svedene na minimum. Relacija naglašava načela *zdrave pedagogije* u iznošenju kršćanske nauke i potrebu da se vjernici odgoje za što veću *zrelost* u svojoj vjeri, kako ih svaka novost ne bi zbunjivala i uznemirivala, nego da bi znali razlikovati između onoga što je temeljno i sigurno i onoga što je podrženo povijesnoj relativnosti kao izražajno sredstvo. Teologa se posebno tiče zahtjev Relacije: »neka se nove stvari iznose pomoću izlaganja koje će biti prikladno da stavi u svjetlo kontinuitet vjere u Crkvi« (II, e). Taj je memento veoma važan: teolog se ne smije ponašati kao neki posve nezavisan mislilac koji se bavi samo idejama i ne vodi brigu o ljudima. Naprotiv, teolog misli unutar zajednice vjernika i za zajednicu vjernika, pa mora pažljivo voditi računa o tome da zajednica vjernika *vidi* kontinuitet svoje vjere u onome što on iznosi kao novo produbljenje i novu formulaciju te iste vjere. Nije dosta da kontinuitet bude unutarne sačuvan, nego je potrebno da zajednica vjernika može vidjeti, može biti svjesna toga kontinuiteta. »Ljudi su skloni pretjerivanju«, konstatira Relacija (II, e, 2). Od toga, na žalost, ni teolozi nisu imuni. U stanovitoj teološkoj publicistici znade se javljati težnja za potcrtavanjem i pretjeranim isticanjem *novosti* nekih ideja koje i nisu tako jako nove ako se pažljivo promotri sveukupnost kršćanske idejne baštine kroz sva stoljeća, samo nisu uvijek bile jednako naglašavane. Takva pretjerivanja, makar bila učinjena s dobrom nakanom, da se naime izazove pažnja suvremenog svijeta sklonog novostima, mogu postići suprotan učinak među mnogim vjernicima koji su nepovjerljivi prema novostima. A pretjerivanjima su ljudi posebno skloni i u tom pogledu, kako nas upozorava Relacija.

U najvišoj je mjeri važno da teolozi — kao i oni koji publicističkim radom obavješuju široku javnost o novostima na području teologije — ne pripisuju svojim hipotezama veću dogmatsku vrijednost nego što je one faktično imaju. To se uostalom kosi i sa znanstvenom ozbiljnošću i poštivanjem ispravnih kriterija teološke znanosti.

*

Relacija međutim daje teolozima vrlo malo indikacija u vezi sa samim unutarnjim čuvanjem kontinuiteta, kao što je uostalom i razumljivo. Oštro se u prvom dijelu Relacije predbacuje onim teolozima koji napuštaju »potreban kontinuitet u *progresivnoj spoznaji nauke*« (I, 7), a u drugom se dijelu ističe potreba »kontinuiteta vjere u Crkvi« (II, e). Relacija dobro razlikuje vjeru i teologiju,² ali se ne upušta u poblize određivanje odnosa između kontinuiteta vjere u Crkvi i kontinuiteta u sustavnom teološkom razrađivanju sadržaja te vjere. Svima je jasno da u tom pogledu nije lako postaviti kratke, jasne i općenito valjane kriterije. Relacija samo upozorava teologe da se njihova sloboda kreće »u granicama riječi Božje, kako se stalno čuvala i kako je naučava i izlaže živo učiteljstvo Crkve, na prvom mjestu Namjesnik Kristov« (II, d).

Kao veliku pomoć teolozima u tom pogledu Relacija predviđa *dijalog* među teolozima te između teologa i učiteljstva. Taj dijalog treba da promiče episkopat. Relacija upotrebljava riječ *suradnja* (II, d), ali je očito da to znači dijalošku suradnju. Relacija očevidno pretpostavlja da jedan teolog sam za sebe, bez sučeljavanja svojih mišljenja s drugim teolozima i s učiteljstvom (a na svoj način i s onim što se naziva *sensus fidelium*), ne može organskom plodnošću unapređivati teološku misao. Relacija pretpostavlja da za to nije dostatna ni sama jedna teološka škola, nego da je potrebna dijaloška suradnja teologa različitih škola, a i različitih duhovnih i teoloških tradicija uvjetovanih različitom životnom i kulturnom problematikom i iskustvima. To se uvjerenje Sinode nalazi na dnu onog deziderata u III dijelu Relacije koji govori o ustanovljenju internacionalne teološke komisije sastavljene od »teologa *različitih škola*, izabраниh za određenu vremensku periodu, koji se odlikuju po mudrosti te uživaju jasan znanstveni glas i koji *potječu iz različitih krajeva Zapadne i Istočne Crkve*«.³ Jasno je da to načelo, već prema naravi toga tijela i prema konkretnoj situaciji, odgovara i za biskupske komisije za nauku, o kojima je riječ u drugom dijelu Relacije pod d). Redaktori Relacije očevidno nisu mislili da bi takva internacionalna komisija sve probleme suvremene teologije lako riješila kao nekim čarobnim štapićem, ali takva dijaloška suradnja omogućuje da se problemi bolje i dublje sa svih strana sagledaju, da se misao bogatije izrazi, da novi oblici izražavanja adekvatnije odgovore mogućnostima shvaćanja cjelokupnog današnjeg svijeta, a ne samo nekog kraja ili nekog kulturnog sloja. Takvo shvaćanje Sinode o dinamici plodnog doktrinarnog razvoja sasvim odgovara onome što o napretku tradicije kaže Koncil u dogmatskoj konstituciji *Dei Verbum*: »Ta Predaja koja potječe od apostola uz prisutnost Duha Svetoga u Crkvi napreduje;

2. Usp. F. KARD. ŠEPER, *Dokumenat Sinode biskupa o današnjoj situaciji na području teologije, Bogoslovska smotra*, XXXVIII (Zagreb 1968) str. 6—12.

3. Tu je »Teološku komisiju« ustanovio papa Pavao VI 28. IV 1969, te je u nju imenovao 30 teologa iz 18 nacija (Francuska je zastupana s 5, Njemačka s 4 teologa, Italija, Belgija, Švicarska, Holandija i Sjedinjene Države imaju po dvojicu, a 11 nacija po jednog teologa u komisiji). Po privremenom Statutu komisije kriterij za sastav jest da to budu »teolozi iz raznih škola i nacija koji se odlikuju teološkom znanošću i vjernošću crkvenom učiteljstvu«. Komisiji predsjedava kardinal Šeper, kao prefekt sv. Kongregacije za nauk vjere. Prvi sastanak održala je komisija 6—8. X 1969.

raste naime zapažanje kako predanih stvari tako i riječi: na temelju razmatranja i proučavanja onih koji vjeruju i o tom u svom srcu razmišljaju (usp. Lk 2, 19 i 51); zatim, na temelju u srcu doživljena razumijevanja duhovnih stvari; a i na temelju navješćivanja onih koji su s nasljedstvom biskupstva primili i pouzdan milosni dar istine» (*Dei Verbum*, c. II, 8: *Enchiridion Vaticanum*, 883). Jasno je također da te komisije ne mogu obuhvatiti sve one koji mogu nešto pridonijeti teološkom napretku, i o njima se ne govori zato da bi se teološki razvoj za njih monopolizirao, nego da se također pomoću institucionalnih oblika promice dijalog među teolozima. Nijedna grupa teologa i nijedna škola ne može sebi prisvajati pravo da ona jedina može pridonositi suvremenom teološkom napretku, i nezdruživa bi pojava bila ako bi jedna škola ili jedna grupa sebe jedinu smatrala nosiocem pravovjernog progresa, te ne bi htjela s drugima stupiti u dijalog, nego bi nastojala samo nametnuti svoja mnijenja. To nas, uostalom, vodi do jedne druge važne komponente suvremenog doktrinarnog razvoja u Crkvi o kojoj govori Relacija: potrebe jedinstva između svjedocanstva života i svjedočanstva riječi.

*

Problem kontinuiteta u naučavanju samo je jedan dio današnje problematike koju nazivaju »krizom vjere«. I to onaj dio koji se odnosi prema unutra. Drugi, ne manje važan dio te problematike, kojega su Oci na Sinodi bili duboko svjesni, jest problem *vjerodostojnosti* učenja Crkve pred današnjim svijetom, tj. problem o tome kako će Crkva, kad pred današnji svijet stupa sa svojom naukom, uspjeti da je svijet uopće htjedne saslušati, da je unaprijed ne zabaci smatrajući njezine riječi praznim i šupljim govorom kojemu ne odgovara nikakva autentična realnost. U tom pogledu Relacija stavlja najveći naglasak na to da život i djelo mora odgovarati riječima (*II, f*), naročito da svijet mora u Crkvi doživjeti realno i autentično svjedočanstvo one ljubavi kojom je Krist nas ljubio. Taj je odlomak Relacije napisan kratko i sažeto, ali zato ne manje obvezatno.

Najviše je naglašena potreba kolektivne akcije pastira i vjernika da se Crkva iskaže djelotvornom za pravdu i ljubav također na socijalnom i internacionalnom planu, u svjetlu Drugog vaticanskog koncila te enciklikâ »*Mater et Magistra*«, »*Pacem in terris*«, »*Populorum progressio*«, i to posebno u korist »tolikih ljudi koji u svim krajevima zemlje trpe oskudicu, socijalnu nepravdu i diskriminaciju svake vrste«. Sama formulacija toga odlomka već po sebi uključuje neko priznanje da Crkva dosad nije kao cjelina u tom pogledu bila dosta efikasna, pa zato ni dosta vjerodostojna pred današnjim svijetom. Makar je ta formulacija okrenuta na neki način prema *van*, prema svijetu, ipak je pažljivom čitaocu jasno da se u njoj pretpostavlja, kao preduvjet te akcije prema *van*, unutrašnja konkretna i efektivna ljubav među članovima Crkve, budući da Relacija aludira na mjesto Ivanova Evanđelja o novoj zapovijedi ljubavi (*Iv 13, 34*). Zaista, istina koju Crkva vjeruje mora u samoj Crkvi roditi plodom autentične međusobne ljubavi, pa

će odatle proizaći snaga djelotvornosti u ljubavi prema svima kojima želimo saopćiti tu riječ istine. Oni moraju vidjeti i doživjeti da je ta istina za nas život i realnost; tako ćemo onda biti vjerdostojni današnjem svijetu, koji je već umoran od ideologija i riječi, a žedan djela i činjenica.

U tom se odlomku Relacije ne spominje riječ *teolozi*. Bilo je nekako u skladu s kršćanskom poniznošću da biskupi tu najprije reknu riječ samima sebi. Ali je očividno da to pitanje međusobne ljubavi i te kako zahvaća teologe, i da je to jedna komponenta suvremenog teološkog istraživanja koja mu — kao *procesu* — daje istinsku kršćansku boju, koja to istraživanje čini kršćanski vjerdostojnim pred suvremenim svijetom, te ga odjeljuje od drugih filozofskih ili kakvih drugačijih istraživanja. Fatalno će biti za suvremeni teološki razvoj ako se on ne bude odvijao u ljubavi i međusobnom poštivanju, ako svijet ne doživi to istraživanje kao zajednički napor različitih mislilaca i škola da se — u istinski plodnom dijalogu i suradnji — dublje pronikne u zajedničku baštinu te da se sa zajedničkim elanom ljubavi prema svima posreduje i današnjim generacijama poruka božanske ljubavi i spasenja. Teolozi su sluge riječi Božje, a nisu prije svega propagatori svojih privatnih mnijenja ili mnijenja svoje grupe, svoje škole, da ne rekne svoje sekte. Taj se temeljni njihov stav mora očitovati i u samom procesu teološkog razvoja. Međusobna sumnjičenja, optuživanja, prezirna omalovažavanja, nadmetanja, ne bi smjela imati mjesta u današnjem zaista potrebnom naprezanju oko istinskog napretka u teologiji. Ako je toga bilo u prošlosti, današnji bi teolozi trebali zaboraviti stare metode te unaprijed postupati samo po evandeoskim metodama u istinskoj međusobnoj ljubavi. Jasno da je ta međusobna ljubav potrebna i u međusobnim odnosima između teologa i učiteljstva, kao i čitave zajednice vjernika. Ovdje se ne radi samo o pobožnim poticajima, nego se zaista radi o bitnoj komponenti kršćanskog teološkog razvitka. U Crkvi treba ljubav Kristova biti pokretač svega, pa onda i teologije. Ljubav prema suvremenim ljudima, da se iznađu oblici u kojima će ljudi moći prihvatiti poruku Kristovu, ali i ljubav u načinu kako se traže ti oblici, jer je neshvatljivo da bi se poruka ljubavi mogla efikasno prenositi kršeći ljubav.

*

Relacija Sinode biskupa, prema tome, znači snažnu afirmaciju suvremene potrebe za teološkim istraživanjem i progresom; znači također važne i korisne indikacije za odvijanje toga nužnog suvremenog procesa. Pri kraju valja napomenuti da je to proces *unutar Crkve*, pa zato u živoj i konkretnoj međuovisnosti o sveukupnom ustrojstvu Crkve. Teolozima je potrebna opravdana sloboda da mogu istraživati, ali se ta sloboda ne može shvatiti kao odbacivanje — pa ni časovito — Crkve u njezinoj konkretnosti. Ne može biti teolog Crkve onaj koji ne želi vidjeti ni prihvatiti tu konkretnost Crkve. Neka će nerazumijevanja u tom procesu biti neizbježiva, jer smo *Crkva na putu*, ukliješteni u povijesnu i zemaljsku omeđenost. Povijest nas uči »da su teološke ideje i koncepcije rijetko bile jednodušno prihvaćene i odmah inkorporirane u naučavanje

Crkve. Oko teologa se uvijek odvijalo živahno sukobljavanje ideja: neki su njihovi idejni prijedlozi bili prihvaćeni, neki odbaćeni, neki su bili prihvaćeni, ali su kasnije na jedan ili na drugi način bili modificirani, jer se ljudska spoznaja sve više razvijala i produbljevala.⁴ Nećemo dakle ni danas moći posve izbjeći da se u tom procesu ne jave mnoge slične napetosti kao što je to bilo u prošlosti. Ipak moramo iz povijesti nešto naučiti: potrebno je da naši postupci budu više evanđeoski, više svjedočanstva prave međusobne ljubavi, da se izbjegnju različite pojave iz prošlosti koje su slabo bile u skladu s evanđeoskim duhom i koje su zbog toga teret koji ponekad opterećuje crkvenu povijest sve do danas.

SUMMARIUM

Relatio theologica Primae Synodus episcoporum, quae a praeside Commissionis doctrinalis F. card. Seper lecta est in Synodo 26. X 1967, etsi constituit documentum prorsus sui generis inter documenta magisterii ecclesiastici, valida est affirmatio necessitatis hodiernae ut investigationes theologicae atque progressus in theologia promoveantur; simul affert indicationes minime spernendas pro processu isto hodierno inevitabili fructuosius componendo. Relatio non immoratur in quaestione ardenti atheismi nec intrat in discutiendas periculosas opiniones, de quibus in Synodo ab initio sermo movebatur, sed aggreditur problema profundius de deposito fidei non tantummodo conservando sed etiam homini hodierno effective *communicando*. Relatio eo tendit ut in Ecclesia hodierna incitetur s. d. „l'aggiornamento“ doctrinae, res quidem difficilis et cum periculis connexa sed absolute necessaria, *custodiendo simul necessariam continuitatem in progressiva cognitione doctrinae*. Describuntur in Relatione munus episcoporum simul ac munus theologorum in isto processu doctrinali, etsi summarie tantum. Potius quam *condemnare episcopi curare debent pro positiva propositione veritatis, agnoscere legitimitatem progressus eumque promoventes, in magisterio suo exercendo theologos et alios peritos ad consilium sibi praebendum invocantes, et in vivum contactum atque dialogum cum societate hominum in qua vivunt intrantes*. Figura episcopi, quam Relatio describit, minime est figura puri custodis hereditatis acceptae, sed potius et imprimis figura magistri qui obligatum se sentit ut omnibus coetaneis revelationem divinam *communicet*, ideoque etiam ut illam renovationem doctrinae promoveat, ope cuius verbum revelatum homini hodierno melius accessibile fiet. Figura theologi, de qua Relatio loquitur, est figura investigatoris, progressus theologici promotoris, theologi autem qui simpliciter exponit et defendit id quod acceptum est in Relatione mentio non fit. Theologi fideliter et humiliter servitium praestare debent verbo Dei, ut verbum Dei adaequatius et plenius communicet generationibus hodiernis, omnem autem instrumentalisationem verbi Dei ad apiniones suas privatas imponendas Relatio acerbe iudicat. Etsi Relatio agnoscit etiam illos theologos, qui curant ut semper fideles sint sensui Ecclesiae, iniuste tamquam imprudentes novatores accusatos esse posse, insistit ut in novis rebus proferendis cura quoque habeatur de continuitate in aperto ponenda. Monet de necessitate educationis fidelium in maturitate fidei, quā poterunt autem in crisi hodierna superanda Relatio adscribit actioni collectivae pastorum et fidelium in iustitia et caritate, tum in plano socialium in plano internationali, promovenda (i. e. sic dictae »orthopraxiae«). Iustitiam et caritatem exigi in ipso labore theologico, in mutuis relationibus inter theologos, methodos evangelicos in ipsa communitate ecclesiali praesuppositum esse indispensabile, quo Ecclesia — et eius activitas theologica — mundo hodierno *credibilis* fiet, haec est res cuius evidentia omnibus filiis Ecclesiae clara esse debet.

4. Guida per l'insegnamento della religione per la provincia di Baltimora, L'Osservatore Romano, 11. IX 1968; usp. Potrebno je uvidjeti. . . , Svetski, br. 13, str. 97.